

CHRISTINE KOENIGS

KLEINDOCHTER VAN FRANZ EN ANNA KOENIGS

ETHIEK IN BELEID IS GESCHREVEN VANUIT MIJN WAARNEMING OPGEDAAN IN MIJN HOEDANIGHEID VAN CLAIMANT TIJDENS DE WWII RESTITUTIE PRAKTIJK IN NEDERLAND VAN 1997 TOT HEDEN

6 MEI 2020

- De Nederlandse rechtspositie ten aanzien van de roofoorkunst die na de overwinning van de geallieerden naar Nederland terugkeerde is de eigendom geworden van de Nederlandse Staat
- De Nederlandse Staat gaat er van uit dat hij geen verplichting heeft om de door de Nazi's geroofde kunst aan de privé verzamelaars terug te geven, omdat hij Hitler erkent als de rechtmatige eigenaar. De Nederlandse Staat kreeg de kunst van Hitler als houder aangereikt, niet de beroofde eigenaren.
- Deze perverse en amorele redenering is weinig bekend en een machtig wapen in de strijd tegen claimants uit de holocaust-periode.
- In aanvulling hierop introduceerde de Nederlandse staat het begrip "belangen afweging", wat inhoudt dat de Nederlandse staat een bijzonder waardevol kunstwerk kan houden, gewoon omdat hij dat wil.

ETHIEK IN BELEID

Aangaande het verzoek van minister Ingrid van Engelshoven van 17 december 2019¹ aan de Raad van Cultuur om een commissie in te stellen - belast met een tweeledige opdracht: het huidige beleid omtrent roofoorkunst WOII te evalueren en te adviseren over mogelijke verbeteringen - het volgende:

Voorafgaand geeft de minister een tussentijdse beschrijving van een bijzonder gevoelig en complex dossier die de lading bij lange na niet dekt. Na het instellingbesluit van 16 november 2001 is de restitutie commissie onderworpen aan een opeenvolging van structurele veranderingen waardoor het beleid van vandaag niet onder doet voor het naoorlogse beleid. Een beleid waarover de regering in 2000 concludeerde dat dit kil, formalistisch, bureaucratisch en zelfs onrechtmatig was². Een beleid dat in 2020 resulteert in het instellen

---

1 <https://www.raadvoorcultuur.nl/documenten/adviezen/2019/12/17/adviesaanvraag-voor-beleidsevaluatie-restitutie-roofoorkunst-tweede-wereldoorlog> en <https://www.raadvoorcultuur.nl/actueel/nieuws/2020/03/11/evaluatiecommissie-restitutiebeleid-naziroofoorkunst-tweede-wereldoorlog-ingesteld>

2 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25839-13.html> zie punt 3.5 *Ekkart*

van een commissie die de taak heeft gekregen de restitutiecommissie en haar teruggave beleid te evalueren. Ik kan kort zijn, men wil niet terug geven, niet na de oorlog en nu ook niet. Steeds opnieuw worden er obstakels opgeworpen om teruggave te verhinderen. De claimants hebben steeds gemotiveerd bezwaar gemaakt, bij de minister, en bij de Commissie OCW van de Tweede Kamer tegen de structurele veranderingen die het teruggaveproces stap voor stap decimeren. Die bezwaren zijn niet gehoord.

DE MINISTER VRAAGT DE COMMISSIE OM HET HUIDIGE BELEID TE ONDERZOEKEN.

De procedure bij de restitutiecommissie ingesteld op 16 november 2001³, is ex-parte, het is een procedure zonder tegenstander. De overheid, om zijn positie (van eigenaar) te beschermen, heeft een restitutiecommissie in het leven geroepen, waar de claimant zijn claim aan kan voorleggen: hoe en onder welke omstandigheden hij zijn eigendom onder druk van het Naziregime heeft verloren. Hoewel de kunstwerken zich in de NK collectie bevinden, is het proces zo ingericht dat de claimant geen tegenstander heeft, de Staat en zijn verkrijging speelt geen rol. Omdat een dergelijk proces onnatuurlijk is, voelt het alsof de restitutie commissie de rol van tegenstander op zich neemt, te meer omdat zij - hoewel adviserend - bepaalt of er teruggegeven wordt of niet.

Het uitgangspunt van de overheid (in hoedanigheid van de Minister van Cultuur⁴ die eigenaar, beheerder, bruikleengever en verzorger van de NK collectie is) om een restitutiecommissie in te stellen heeft tot doel om de onafhankelijkheid van de besluitvorming te vergroten, daarmee een grotere afstand creërend tot de overheid in de hoop dat dit tot een grotere acceptatie zal bijdragen van het beleid terzake.⁵ Het wegnemen van de schijn van verrijking staat mede aan de basis van het verruimde regeringsbeleid en het besluit een restitutiecommissie in te stellen.

ONACCEPTABELE WIJZIGINGEN VAN HET BELEID

Van belang zijn de volgende punten, die tot onacceptabele wijzigingen hebben geleid:

SLUITING VAN HET VERRUIMDE BELEID

Bij haar slotaanbevelingen van december 2004⁶ heeft de commissie Ekkart⁷ geadviseerd

---

3 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stcrt-2001-248-p24-SC32398.html>

4 De minister van Cultuur is volgens Koninklijk Besluit 233 van 20 april 1988 officieel belast met het restitutie en recuperatie dossier, kunsten WO II.

5 Zoetermeer, 29 juni 2001 Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 25 839, nr. 26

6 <https://www.restitutiecommissie.nl/sites/default/files/Verslag%202007.pdf> zie 4.3
<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-25839-36.html> 25 839 kamerstuk nr. 36

7 Ekkart's aanbeveling tot sluiting van het verruimde beleid werd ingegeven door het symposium 'Cultuurogoederen en verjaring' bij Christie's Amsterdam dat op 7 mei plaats vond voorafgaand aan de veiling van 13 mei 2003 van voorwerpen gerestitueerd aan de familie Gutmann/Goodman. Tijdens het symposium werd bezwaar gemaakt door o.a. de voormalig directeur van de Vereniging Rembrandt (VR leden zijn over het algemeen groot voorstander van het openbaar kunstbezit), hij bepleitte een einddatum voor het teruggave beleid. Sabine Gimbrère, ambtenaar OCW en medewerkster van Jan Riezenkamp, leidde als voorzitter het symposium.

om op 4 april 2007 het verruimde restitutiebeleid te sluiten. De regering nam de slotaanbevelingen grotendeels over⁸:

- Op 4 april 2007 sloot minister Plasterk het verruimde restitutie beleid en stelde het beleid van voor 2000 opnieuw in. Het beleid waarover de regering tot conclusie was gekomen dat dit formalistisch, bureaucratisch, hardvochtig, kil en bij tijden onrechtmatig was.

WIJZIGING ARTIKEL 2 LID 2 INSTELLINGSBESLUIT 16 NOVEMBER 2001

1. Terwijl het kille beleid in effect was, werd tijdens de behandeling van de Flersheim /Eberstadt zaak “Gebed voor de Maaltijd” en “Godsvertrouwen” van Jan Toorop, artikel 2 lid 2 veranderd in een bindend advies procedure.
- Deze wijziging van het instellingsbesluit is enorm ingrijpend. Bij een bindend advies procedure, binden de huidige bezitter en de claimant zich van tevoren aan de uitspraak van de restitutiecommissie. De uitspraak kan weliswaar getoetst worden bij de gewone rechter, maar is in principe onherroepelijk, je kan niet in beroep. Het oorspronkelijke artikel daarentegen hield de weg naar de burgerrechter open.

DE BINDEND ADVIES PROCEDURE

2. Het ontwerp voor de bindend advies procedure is tot stand gekomen terwijl het kille naoorlogse beleid van verrijking van kracht was.
- Vide het regelement dat van belangen uitgaat, in plaats van rechtsherstel.

PLASTERK STELT HET VERRUIMDE BELEID OPNIEUW IN

3. Alsof de restitutiecommissie een jojo is, wordt op 10 juli 2009 het verruimde beleid weer ingesteld⁹.

DE AFWEZIGHEID VAN HET VERRUIMDE BELEID HEEFT TOT TWEE CONTROVERSIELE WIJZIGINGEN VAN HET INSTELLINGSBELEID GELEID

4. Het reglement van de Bindend Advies Procedure werd 3 december 2007 ingesteld, de restitutiecommissie handelde in de mindset van het kille naoorlogse beleid van voor 2000. De reglementsregels zijn ten voordele van de musea, en ten nadele van de claimanten; dit leidt tot directe verrijking van het Nederlands cultureel erfgoed¹⁰. NB. De beslissing om het instellingsbesluit artikel 2 tweede lid in een reglement bindend adviesprocedure te veranderen is niet geregistreerd in de Staatscourant zoals hieronder bij de verlenging van de leden wel het geval is. De restitutiecommissie heeft volgens haar verslag van 2008 het beleid gewijzigd op grond van artikel 4, tweede lid van het instellingsbesluit: *“de commissie kan een reglement omtrent de verdere werkwijze vaststellen.”*

---

7 Het advies om de NK collectie te inventariseren en een oplossing te vinden voor de NK werken waarvan de originele eigenaars niet (meer) gevonden kunnen worden, is niet opgevolgd.

9 <https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j9vvij5epmj1ey0/vi758epos1zf> 25839 Nr. 40

10 De bindend advies procedure is vervolgens op 19 september 2011, 27 januari 2014, 12 november 2018 en na het installeren van het expertise centrum op 28 januari 2019 opnieuw gewijzigd.

Deze ingrijpende wijziging van het instellingsbesluit, strekt verder dan het vaststellen van een verdere werkwijze omtrent een reglement. De restitutiecommissie is op de stoel van de rechter gaan zitten en heeft een reglement vastgesteld dat niet langer van rechtsherstel uitgaat maar van belangen.

Tijdens het kille beleid liet minister Plasterk ¹¹ weten *“met het oog op optimale voortgang van zaken en continuïteit in advisering het wenselijk per 23 december 2007 de zittende leden voor de restitutiecommissie te behouden”*. Dit was een schok voor de claimants namelijk, volgens artikel 3 lid 5 van het instellingsbesluit van 16 november 2001 werden de leden voor 3 jaar benoemd, volgens artikel 3 lid 6 konden de voorzitter, de vicevoorzitter en de leden maar eenmaal worden herbenoemd. De commissieleden, zouden dus volgens artikel 3 lid 6 van het instellingsbesluit op 23 december 2007 vervangen worden, echter op 19 november plaatste Plasterk in de Staatscourant zijn beslissing dat zij werden aangehouden.

- Dit kwam hard aan, er was geen beroepsprocedure, en geen enkele wil om die te installeren, dus was onze hoop gericht op nieuwe commissieleden nu zij hun tweede termijn erop hadden zitten. Commissieleden groeien, naarmate zij langer zitting hebben, in hun rol van vervanger van de Nederlandse staat en ongemerkt ontstaat er een artikel “behoud voor het cultureel erfgoed”. Onze verwachtingen en hoop op nieuwe commissieleden zagen we met dit besluit in rook opgaan; geen nieuwe vicevoorzitter geen nieuwe leden, geen nieuwe secretaris rapporteur. Behoud van kennis, betekende voor ons het continueren van vooringenomenheid en partijdigheid.

VANAF 2011 BEPAALT DE OVERHEID HET RESTITUTIE BELEID

5. Sinds 2011 vertoont het beleid van de minister een structureel patroon. Het patroon bestaat uit het instellen van een commissie, die de minister moet adviseren over de gemotiveerde bezwaren van de claimanten over het beleid en functioneren van de restitutiecommissie. Nadat de advisering is afgegeven reageert de minister vervolgens met een eigen plan dat afwijkt van het gegeven advies, toch schrijft de minister aan de Tweede Kamer dat het advies wordt opgevolgd. Wat is hier mis?

- De ministers, in opvolging van der Hoeven, van Leeuwen, Plasterk, Zijlstra, Bussemaker en de huidige minister Ingrid van Engelshoven volgen de adviezen verstrekt door de door hun ingestelde commissies niet op. Het probleem is dat de politici de adviezen niet vergelijken met het beleid dat zij vervolgens tot uitvoer brengen.
- Niemand schijnt het te deren dat de adviezen niet worden opgevolgd, in de laatste plaats de commissies zelf en de Raad van Cultuur die de commissies faciliteert. Ook het Berenschot rapport¹² is niet opgevolgd, dit betekent dus dat vanaf 2011 de overheid zijn eigen beleid inzake het restitutedossier bepaalt.

---

11 Staatscourant 19 november 2007, nr. 224/pag.9. Tevens is de wijziging van het instellingsbesluit opgenomen in het RC verslag van 2008, Bijlage 2, p.1 – Wijziging Instellingsbesluit restitutiecommissie.

12 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/25839> zie Rapport Berenschot 25839, nr. 42

- Gedacht kan worden, ach dat gebeurt zo vaak de minister wint advies in, maar besluit dat advies niet te volgen, daar is de minister vrij in.
- ONJUIST! In geval van roofkunst, “het restitutie beleid” ligt dit anders. De minister heeft gekozen voor een ex-parte procedure (een procedure zonder tegenstander) door een restitutiecommissie in te stellen die de minister adviseert over de claims van de claimanten. Na de bezwaren van de claimanten blijkt de minister een adviescommissie te benoemen om de bezwaren te onderzoeken en aan de minister haar bevindingen te rapporteren en te adviseren. Een advies wat de minister vervolgens vervangt door een eigen beleid. Vanuit het steeds terugkerende besef dat de overheid eigenaar, houder, bruikleengever en verzorger van de NK collectie is en doordat hij vanuit deze belangenverstrengeling verspeend is van elke objectiviteit wordt de (schijn van) verrijking die door de instelling van de restitutiecommissie vermeden moet worden, via een omweg schaamteloos toegepast.
- Het advies inwinnen van een commissie wordt zo een exercitie om de schijn op te houden dat het beleid van de minister onafhankelijk tot stand is gekomen. Deze commissies worden zo het gereedschap in de handen van de overheid om het eigen beleid voort te zetten. De schijn van verrijking wordt geparkeerd en aangezien men toch niet werkelijk wil teruggeven is de verrijking een gouden kans om de roofkunst voor het cultureel erfgoed te behouden.
- Door haar eigen beleid uit te voeren handelt de minister tegen de zogenaamde ex-parte procedure waarvoor de restitutiecommissie is ingesteld, en dat gegrond is op de Commissie Tegoeden Tweede Wereld Oorlog en de aanbevelingen van de Commissie Ekkart, zoals in 2001 geformuleerd door staatssecretaris OCW, Rik van der Ploeg.¹³
- Vraag is of een ex-parte procedure nog fair is als de minister zijn eigen beleid bepaalt.
- De minister vermindert zo de mogelijkheid op teruggave aan de rechthebbenden, de originele eigenaren.

DE DOOR DE OVERHEID INGEROEPEN ADVIES COMMISSIES

7. Het invoeren van commissies ter advisering/evalueren van de restitutiecommissie heeft dezelfde intentie: afstand creëren tot de overheid, die verschillende rollen heeft ten aanzien van de NK collectie, de Bindend Adviesprocedure en het Expertisecentrum¹⁴.
  - Het advies van de commissie heeft dus een diepgaand belang namelijk het waarborgen van de onafhankelijkheid van de overheid op dit dossier. De minister is niet vrij om het advies naast zich neer te leggen om een eigen beleid door te voeren. Maar dat is wel wat de minister de laatste 9 jaar doet.

¹³ <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/25839> nr. 26 Zoetermeer, 29 juni 2001 Tweede Kamer, vergaderjaar 2000-2001, 25 839, nr. 26

¹⁴ Rapport Nationale Ombudsman 2010/315 ten aanzien van de positie van de Nederlandse Staat tegenover http://www.koenigs.nl/documenten/nieuws/ombudsman_rapport_2010_315.pdf

WIE IS DE OVERHEID?

8. Het is moeilijk te peilen wie en wat de overheid is en wie de dienst uitmaakt. Destijds was de Tweede Kamer overtuigt voorstander van het instellen van de restitutie commissie. Zo was Anne Webber, samen met David Lewis had zij de Commission for Looted Art in Europe opgericht (1999) in 2000 kwam haar film “Making a Killing” (2000) over de zaak Friedrich en Louis Gutmann uit. Vanuit haar positie als co-founder en co-chair ondersteunde zij de Gutmann zaak en was betrokken bij het opzetten van het politieke restitutieklimaat in Nederland. Na aanmoediging zette Staatssecretaris Rik van der Ploeg uiteindelijk het restitutiebeleid op de politieke agenda. Via MP Wim Kok, werd van der Ploeg aangespoord de brieven van claimanten te beantwoorden. Uiteindelijk leidde alles bij elkaar tot het instellen van de restitutiecommissie. De instelling van de restitutiecommissie werd door iedereen beschouwd als de oplossing, echter in het vuur van het gevecht werd het ontbreken van een beroepscommissie over het hoofd gezien, men was zo blij met deze stap. Bij de instelling bleek, dat verschillende leden al door de staatssecretaris waren benaderd. Later werd de rapporteur administrateur toegevoegd. De overheid installeerde mr. Evelien Campfens, zij werd vanuit het ministerie OCW, de rijksdienst ICN (Instituut Collectie Nederland die destijds de NK Collectie onder zich had) werkzaam onder directeur Charlotte van Rappard-Boon van de dienst ICN naar voren geschoven. De dienst die met harde hand volgens het beleid van voor 2000 alle claims afwees. Het ministerie OCW had op deze manier direct contact met de restitutiecommissie en omgekeerd was Evelien Campfens aan huis bij het ministerie. Van meet af aan was de neutraliteit, *het afstand bewaren tot de overheid* gecompromitteerd. Het beleid is nooit uniform geweest, aan een kant is er de politiek die zegt deze misstanden te willen verhelpen, terwijl de onderbuik zegt, houden en niets afstaan en daarvoor alles in stelling brengt.
- Van 1997 tot 2004 werd de Ekkart Commissie “Bureau Herkomst” ingesteld. De politiek wilde onderzoek naar het voormalige restitutiebeleid van de SNK, Stichting Nederlands Kunstbezit. Terwijl de Ekkart Commissie was ingesteld, kregen de zaken Koenigs, Gutmann en Goudstikker onder Aad Nuis via drs. Jan Riezenkamp secretaris-generaal cultuur en arbeidsvoorwaarden geen poot aan de grond, terwijl Kamerleden als Valk en Middel (beiden PvdA), Boris Dittrich, Bert Bakker Kamer vragen stelden, vormden wij, Koenigs, Goudstikker en Goodman (Gutmann) een tri-partite¹⁵, om gezamenlijk een platvorm te creëren en onze stem hoorbaar te maken.¹⁶

WASHINGTON PRINCIPLES

9. In december 1998 werden de Washington Principles geformuleerd en door Nederland en 38 andere landen ondertekend. Journaliste Lucette Terborg, Volkskrant 4 maart

---

15 Zie de brieven van de tri-partite: <http://www.koenigs.nl/franz/actueel/55-tri-partite-koenigs-gutmann-goodman-goudstikker-von-saher-2000.html>

16 <http://retro.nrc.nl/W2/Nieuws/2000/10/31/Vp/08.html>
<https://www.nrc.nl/nieuws/2001/03/16/roofkunst-wordt-bezit-7534236-a231580>
<https://retro.nrc.nl/W2/Nieuws/2000/10/31/Vp/kort.html>

1999¹⁷ ontdekte dat secretaris-generaal Riezenkamp Frank Mankiewicz¹⁸ inhuurde om tegen Koenigs, Goudstikker en Gutmann en de roofkunst ondermijnend op te treden. Politiek gezien had staatssecretaris Aad Nuis het restitutie dossier in handen, maar de ambtenaar Jan Riezenkamp, maakte de dienst uit. Mijn afwijzingsbrief van 15 september 1997 is niet door Aad Nuis ondertekend maar door Jan Riezenkamp. Riezenkamp betaalde veel geld voor de Mankiewicz campagne. CNN was met Marei von Saher (erfgenaam Goudstikker) in gesprek over het maken van een documentaire over de Goudstikkerzaak; Judith H. Dobrzynski journaliste van de NY Times, wilde een artikel schrijven over de Collectie Koenigs, Riezenkamp lunchte met de directeur van de New York Times, het werd afgezegd.

- Hoewel het restitutievraagstuk op dat moment de algehele politieke aandacht had, werd dit niet intern zo opgevat. Zoals beschreven was de hoogste ambtenaar van OCW, Riezenkamp een fervent tegenstander van teruggave. Of Riezenkamp dit op eigen houtje deed of politiek werd aangestuurd laat zich raden. Belangrijk is dat de tegenwerking groot, krachtig en machtig is.

DE POLITIEK EN DE AMBTENAREN ZITTEN NIET OP EEN LIJN

10. Riezenkamp 's rol is ten dele overgenomen door zijn opvolger directeur-generaal cultuur en media, Judith van Kranendonk, maar lijkt niet bij de secretaris-generaal, Marjan Hammersma terecht te zijn gekomen maar te zijn overgedragen aan Sander Bersee (dhr. ir. A.P.M. Bersee) directeur Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het huidige Cultureel Erfgoed & Kunsten. Sinds juli 2019 is hij raadadviseur bij het ministerie OCW. Strategisch adviseur roerend erfgoed & Rijkscollectie senior beleidsmedewerker, directie Erfgoed & Kunsten, Iris Looman lijkt deze rol nu te vervullen.

- De NK/Rijks collectie valt onder de dienst Erfgoed & Kunsten. De NK Collectie wordt als onderdeel van het Cultureel Erfgoed¹⁹ van Nederland, beschouwd. De commissie Pechthold buigt zich over de bescherming van het cultureel erfgoed maar de NK collectie wordt niet als zodanig door hem benoemd waardoor het onduidelijk is of hij de NK collectie tot het cultureel erfgoed rekent of niet²⁰.

---

16 <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/evenwichtigheid-bestaat-niet-bij-oorlogsclaims~b3595db3/>

18 Frank Mankiewicz (Mei 16, 1924- Oktober 23, 2014) Perssecretaris van Robert Kennedy, van 1977-1983 president van de National Public Radio en rainmaker bij de public relation firm Hill & Knowlton)

19 De minister refereert in haar brief aan de Raad van Cultuur aan het adviesrapport van de commissie Pechthold. Ten onrechte rekent Pechthold de NK Collectie niet tot Nederlands erfgoed. Pechthold laat zich niet uit over de roofkunst (NK) collectie en de roofkunst binnen de stedelijke en privé musea, die van grote waarde voor het cultureel erfgoed kunnen zijn.

20 <https://www.raadvoorcultuur.nl/documenten/adviezen/2019/09/30/advies-bescherming-cultuurgooederen>

SINDS 2011 NEGEERT DE OVERHEID HET ADVIES VAN DE COMMISSIES

11. Het advies van 2011 is niet door Halbe Zijlstra overgenomen, maar er is voor een eigen beleid gekozen.²¹ Dit beleid is 30 juni 2015 ingegaan.

Jet Bussemaker²² heeft na onze gemotiveerde bezwaren (deze zijn naar de Tweede Kamer gestuurd) het onderzoeksbureau Berenschot in de arm genomen, zij heeft Berenschot 's verschillende suggesties niet overgenomen, maar een eigen antwoord geformuleerd met de instelling van een Expertise centrum²³. Het expertise centrum beantwoordt niet aan de bezwaren van de claimanten. De bezwaren neergelegd bij de Restitutie commissie, de minister en bij de Tweede Kamer zijn genegeerd en zijn niet beantwoord:

VOORBEELDEN VAN BESLISSINGEN DIE HAAKS STAAN OP HET VERRUIMDE RESTITUTIEBELEID

BEZWAAR 1

BEROEPSPROCEDURE

Het instellingsbesluit van 2001 was zo slecht nog niet, wat er mankeerde was een beroepsprocedure, dit is het belangrijkste en grootste bezwaar ten aanzien van het restitutiebeleid. De claimanten kunnen niet in beroep en de restitutiecommissie waant zich derhalve ongecontroleerd en eigenmachtig.

- Na lang morren heeft de minister in 2010 een revisie van eerder afgewezen restitutieverzoeken mogelijk gemaakt. De revisie, zo is de bedoeling, moet de beroepsmogelijkheid vervangen. De revisie, zo stelt de restitutiecommissie betekent niet dat de zaak wordt overgedaan maar slechts wordt getoetst.
- Dezelfde voorzitter, dezelfde commissieleden²⁴ onderzoeken opnieuw de zaak die zij eerder hebben afgewezen. De slager die zijn eigen vlees keurt.
- N.B. Geen van de revisie zaken zijn gehonoreerd!
- Een beroepsprocedure zou van toepassing zijn op artikel 2 lid 1, de Rijks/NK collectie en op de bindend advies procedure. Als de rechter het afgegeven bindend advies ontbindt zou het aan de beroepscommissie voorgelegd kunnen worden. Nu wordt het advies wanneer het door de rechter wordt ontbonden, terug naar de restitutiecommissie verwezen die eerder tot dit advies is gekomen, dat is onacceptabel.
- Een commissie hoort een beroepsprocedure te kennen, dit is dwingend volgens het Europees recht en de rechten van de mens. De overheid weigert!

---

21 De staatssecretaris OCW per brief van 22 juni 2012 aan de Tweede Kamer 25 839-41 Aanpassing restitutiebeleid cultuurgoederen en Tweede Wereldoorlog.

<http://www.cultuur.nl/upload/documents/adviezen/advies-restitutiebeleid.pdf>

22 Jet Bussemaker, was minister van OCW van 5 november 2012 – 26 Oktober 2017

23 Tweede Kamer, vergaderjaar 2016–2017, 25 839, nr. 42

<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/25839>

24 De Minister zie Staatscourant 19 november 2007, bepaalde dat de voorzitter, vice voorzitter en commissieleden na hun tweede termijn aangehouden. Zie voetnoot 10.

Bovendien is het niet ingewikkeld om een beroeps commissie van wijze vrouwen en mannen samen te stellen die ad hoc functioneert. Die ingeroepen kan worden wanneer een zaak in aanmerking komt voor hoger beroep. De beroepscommissie kan vervolgens de zaak en het advies opnieuw bestuderen. De halsstarrigheid waarmee dit verzoek wordt geweigerd kenmerkt de onwilligheid tot fair play.

BEZWAAR 2

DE BELANGEN AFWEGING

Bezwaar is gerezen over het reglement van de Bindend Adviesprocedure, verzocht is Artikel 3 lid e, f en g te verwijderen.

De restitutiecommissie heeft tijdens het kille beleid (het beleid van voor 2000) op grond van artikel 4 tweede lid van het instellingsbesluit, een wijziging doorgevoerd van artikel 2 tweede lid. De inhoud van artikel 4 tweede lid geeft niet de ruimte voor een wijziging van het instellingsbesluit. De bindend advies procedure is ingrijpender dan een verdere werkwijze vaststellen van een reglement. Het heeft geleid tot een procedure die ten nadele van de claimant is ingericht. De bindend advies procedure gaat niet langer over rechtsherstel, maar over een afweging van belangen.

- Een afweging tussen het belang voor de verzoeker, de bezitter en het openbaar kunstbezit. De anafora 'belang' gebruikt bij Artikel 3 e, f, en g, wekt de suggestie dat het belang de verbindende factor is waardoor dit gelijken zijn die vergeleken kunnen worden.
- Belangrijk is, dat de bindend advies procedure tot stand is gekomen in de periode dat het kille naoorlogse beleid van kracht was.²⁵ Het vermijden van de schijn van zelfverrijking die daarmee is gemoeid, was op dat moment niet in effect. Zoals de naoorlogse afwikkelingen aantonen was het beleid destijds geënt op zelfverrijking, de bindend advies procedure doet daar niet voor onder, het meewegen van een belang voor het openbaar kunstbezit vloeit rechtsreeks naar de rijksschatkist.
- Het gaat om het belang van de huidige bezitter, veelal een gemeente museum, tegenover de claim van de originele eigenaar. De machtspositie van het museale instituut weegt op zichzelf zwaarder maar wordt door het reglement meer erkenning gegeven dan de positie van de claimant, die daar eenzaam, als een van de overlevenden, tegenover staat. Het is alsof het aantal museum bezoekers dat langs de geroofde kunstwerken loopt van meerwaarde is tegenover de rechthebbende aan wie het kunstwerk is ontstolen.
- Een museumbezoeker, die een moment geniet²⁶ van een (door de Nazi's geroofd) kunstwerk, staat in geen vergelijking met (de erfgenaam van) de originele eigenaar, die om rechtsherstel vraagt.

---

25 De slot aanbevelingen van de commissie Ekkart adviseerden het sluiten van het verruimde beleid in 2007. Op 4 april 2007 heeft minister Plasterk het verruimde beleid gesloten, om terug te vallen op het kille naoorlogse beleid, waarna hij op 10 juli 2009 opnieuw het verruimde beleid instelde. Tweede Kamer der Staten Generaal 25 839 Nr. 40: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/25839>

26 Hoe lang kijkt een bezoeker gemiddeld een kunstwerk? Dit blijkt 10 tot 25 seconden te zijn en die

- Nog daargelaten dat een bezoeker van een museum geen aanspraak maakt op de kunstwerken.
- Het belang van het openbaarkunstbezit ligt gevaarlijk dicht bij het belang van Hitler om een grote Germaanse collectie op te bouwen waarvoor hij in eigen land en in de door hem bezette gebieden roofde, in vergelijking; het openbaarkunstbezit wil zijn collectie vergroten met werken geroofd door Hitler c.s. Werken die over het hoofd van de originele eigenaar zijn teruggekeerd in Nederland en alsnog naar aanleiding van het tweede museum onderzoek “museale verwervingen van 1933- tot heden”, in 2013 ineens opduiken. Het belang voor het openbaarkunstbezit associeert zich met een regime waar het liever in zijn sanity niet geassocieerd mee wil worden, terwijl de originele eigenaar in zijn eigendommen hersteld wil worden die hem zijn beroofd. Het is ethisch en moreel onacceptabel dat het belang voor het openbaar kunstbezit meegewogen wordt. Het reglement is gericht op pure verrijking van het Nationaal Cultureel Erfgoed.
- Artikel 3: e “het belang voor verzoeker”, de verzoeker heeft geen belang, maar maakt aanspraak op rechtsherstel. De verzoeker is de eigenaar (volgens erfrecht, de opvolger van de originele eigenaar), voordat Hitler c.s. ingreep. Hij vraagt om in zijn eer en recht te worden hersteld. Zijn wens om in zijn rechten hersteld te worden, wordt in het reglement vertaald naar een belang. Een afweging van belangen heeft niets met recht op rechtsherstel te maken. Moreel ethisch is het onzinlijk rechtsherstel in een belang uit te drukken en dit vervolgens met de belangen van instellingen te vergelijken die wel belangen, (de algemene graai cultuur) maar geen rechten hebben.
- De bindend adviesprocedure gaat niet over rechtsherstel, maar over een afweging van belangen. Waarbij de belangen van de huidige bezitter, veelal een museale instelling en de belangen van het openbaarkunstbezit onterecht worden meegewogen. Het recht op rechtsherstel is het fundament van de originele eigenaar, dit recht is niet in te ruilen voor een belang.

BEZWAAR 3

GEEN GELIJKE BEHANDELING

Met de wijziging van artikel 2 tweede lid naar een bindend adviesprocedure in 2007, heeft de restitutiecommissie zich de rol van rechter toegeëigend oordelend over wie van beiden meer recht heeft de huidige bezitter of de originele eigenaar. Tot dan toe oordeelde restitutiecommissie alleen over de eigendom van de Staat (de NK collectie). Sinds de bindend adviesprocedure switcht de restitutiecommissie tussen de twee verschillende procedures, als rechter tussen beide partijen en als vertegenwoordiger van de Nederlandse Staat. Opvallend is dat het verschil tussen beide procedures steeds kleiner wordt, waarbij de eigendom van de huidige bezitter, en de eigendom

---

aandacht van 10 tot 25 seconden wordt de rechthebbende tegengeworpen. Het belang van de museumbezoeker zou groter zijn?

van de Staat de voorkeur krijgt boven de eigendom van de originele eigenaar. Het teruggave criterium lijkt naar de achtergrond geschoven.

Nadat 29 October 2013 de afronding van de Museale verwervingen werd aangekondigd was het in de verwachting dat er een behoorlijk aantal claims zouden volgen. 28 november 2013 informeerde de restitutiecommissie eenzijdig de musea omtrent de procedure en gaf een gratis lunch weg. De claimants daar en tegen werden elk advies en elke lunch onthouden.²⁷ De musea werden als volgt gewaarschuwd: "Het is niet ondenkbaar dat uit dit onderzoek claims zullen voortkomen, waar musea, gemeenten of provincies mee te maken kunnen krijgen."

- De restitutie commissie had de debriefing aan musea aan derden horen over te laten, b.v. de Nederlandse Museum Vereniging. Door slechts een van de partijen te informeren stelt zij zich partijdig op en heeft ze haar rol als onpartijdige rechter niet in acht genomen wat het hele beleid en het reglement kleurt.

BEZWAAR 4

ERFRECHT

Tijdens het symposium "Looted, but from whom", maart 13, 2007 (het kille beleid was van kracht) in de aula van het Trippenhuys van de KNAW (ten tijde van Judith van Kranendonk) werd door de vice voorzitter van de restitutiecommissie Inge van der Vlies en Rudy Ekkart, geopperd het erfrecht aan te passen en restitutie te beperken tot de tweede generatie. Ook niet bloedverwante erfopvolgers, not DNA matching, zouden geen recht hebben op teruggave. Waarop Wesley Fischer²⁸ opsprong en vroeg of ze helemaal van de pot gerukt waren, waardoor een eventuele manipulatie van het erfrecht then and there van de baan was. Toch blijft dit sluimeren en vindt de restitutiecommissie een claimant die niet bloedverwant, maar wel de gerechtigde erfopvolger is van minder belang. Dat is volgens het erfrecht onjuist. De huidige bezitter wint zo in belang. Zie de Semmel zaak.

BEZWAAR 5

ETHIEK IN BELEID

De besluitvormingsregels van het instellingsbeleid is de ethische beantwoording op het naoorlogs beleid dat kil, formalistisch, bureaucratisch en zelfs onrechtmatig was. Voorafgaand aan het ethische vraagstuk speelt de morele, normatieve vraag: Wat gaan we doen om dit te helen? We gaan een commissie inrichten die niet alleen puur juridisch kijkt, maar moreel ethisch volgens de begrippen redelijkheid en billijkheid. De restitutiecommissie gebruikt de besluitvormingsregel tegengesteld:

Jan Leijten merkte tijdens de revisie van de Koenigs zaak RC 4.123 de onbevoegdheid op van de commissie om de nietigheid van de inbetalinggevingen te constateren – uiteraard is de commissie niet bevoegd om de nietigheid uit te spreken, maar zij is

---

²⁷https://www.restitutiecommissie.nl/nieuws/voorlichtingsbijeenkomst_voor_musea_gemeenten_en_provincies.html

²⁸ Wesley Fischer is director of Research Conference on Jewish material Against Germany and World Jewish Restitution Organization and Head of Claims Conference - WJRO Looted Art and Property Initiative, NY New York.

wel bevoegd (en zelfs gehouden) om het nietig zijn van de rechtshandelingen te constateren waar deze evident is en verwijst naar de druk van het Nazi-regime, hetgeen volgens Coen Drion en de professoren Stein, Schoordijk, Vranken en Salomons het geval is. De restitutiecommissie gebruikt de besluitvormingsregels tegengesteld waarvoor zij zijn opgenomen en weigert op grond van de toelichting van artikel 2 van het instellingsbesluit, de betogen van Stein, Schoordijk, Vranken en Salomons, omdat zij juridisch van aard zijn, maar desondanks oordeelden zij toch en geven een negatief advies.

- Ekkart in zijn aanbevelingen heeft gesteld – en die zijn overgenomen door de regering - dat er automatisch van uitgegaan mag worden dat Joden uit Duitsland vanaf 1933 – 1945, Oostenrijkse Joden vanaf 1938 en Nederlandse Joden vanaf 10 mei 1940 onder druk hebben gestaan, tenzij nadrukkelijke anders blijkt. Ook hier wordt volledig de hand mee gelicht, in de beiden Kandinsky zaken, Amsterdam en Eindhoven wordt naargeestig gezocht naar het nadrukkelijk anders blijken. Het is niet de bedoeling dat de beleidsregels die voor claimanten zijn gemaakt tegenstrijdig claimanten ingezet worden. Het lijkt in de opzet van de restitutiecommissie te zoeken om willens en wetens negatief te kunnen beslissen.

BEZWAAR 6

DE JURIDISCHE STATUS VAN NEDERLAND TEN AANZIEN VAN DE NK COLLECTIE HEEFT MORELE IMPLICATIES

De rechtspositie die Nederland ten aanzien van de NK collectie inneemt is onduidelijk en varieert tussen de eigendom hebben over de kunstwerken in de NK collectie en het slechts in beheer hebben van de kunstwerken voor de rechtmatige eigenaren. Transparantie hierover is gewenst.

De Franse overheid, eveneens vertegenwoordigd door hun minister van cultuur geeft op zijn website van de MNR Musées Nationaux Récupération, (equivalent van de NK Collectie) op de eerste pagina, bij de derde paragraaf aan wat de legale status van de gerecupereerde kunstwerken is, die nog niet zijn teruggegeven²⁹:

“Sur le plan juridique, défini par le décret du 30 Septembre 1949, ses œuvres n'appartiennent pas à l'Etat qui n'en est que détenteur provisoire. Elles ne font donc pas partie des collections publiques des musées de France et ces œuvres ne sont pas répertoriées dans la base Joconde des collections nationales.”

De Franse Staat is duidelijk; hij is geen eigenaar maar houder van, hij houdt volgens de internationale wetgeving voor de originele, rechtmatige eigenaar.

In tegenstelling tot Frankrijk laat Nederland de juridische status van de NK Collectie in het midden en ook niet in het midden. Het feit dat de procedure bij de restitutiecommissie ex-parte is, zonder tegenstander, geeft aan dat de overheid zijn positie als eigenaar beschermt.

---

²⁹ <https://www.culture.gouv.fr/Espace-documentation/Base-de-donnees-Culture/Joconde-consultable-depuis-le-moteur-Collections>

De rechtspositie is belangrijk voor eventuele gevolg stappen die voor de claimant mogelijk zijn, als de minister besluit het negatieve advies van de restitutiecommissie op te volgen, dan dient hij aan te geven welke rechtswegen voor de claimant nog open staan. Dit doet hij niet.

- De positie van houder, zoals Frankrijk inneemt, kent geen verjaring. In een rechtszaak is dat van belang. Een houder kan zich niet beroepen op verjaring. Eventueel kan hij verkrijgende verjaring inroepen, maar gezien zijn inzet om een restitutiecommissie in het leven te roepen, om alsnog zaken uit WOII af te handelen lijkt een beroep op verkrijgende verjaring weinig succesvol.
- Nederland daarentegen kan zich als eigenaar van de Rijks/NK beroepen op verjaring³⁰. Nederland baseert zijn positie van eigenaar van de Rijks/NK Collectie op nationale wetgeving. De eigendomsredenering van de Nederlandse Staat zou volgens artikel 10 en 6 van het KB A 6, met terugwerkende kracht geheeld zijn door de bekrachtigingsbeschikking van 14 februari 1947. Als gevolg daarvan zo is kennelijke de gedachte van de Staat geldt Hitler als de rechtmatige eigenaar, zij het dat de Staat op grond van artikel 3 van het KB E 133 zijn eigendomsrechten geldend zou kunnen maken. De bekrachtigingsbeschikking komt pas werking toe vanaf het moment dat deze werken de landsgrenzen passeren.
- Tussen claimanten tijdens de verdediging van hun respectievelijke zaken is er een geschil in opvatting over de eigendom van de Staat versus houderschap van de Staat ontstaan³¹. Internationaal gaven de verschillende 'Collecting Points' in Duitsland de kunstwerken afkomstig uit Nederland aan de Nederlandse Staat terug *on behalf of the rightful owner*. Dit impliceert houderschap, waarop geen rechten, ook geen financiële rechten zijn af te dingen. Internationale wetgeving³² prevaleert boven nationale wetgeving.
- Hieruit mag geconcludeerd worden dat de Nederlandse Staat slechts houder is.
- In principe is dat juist, maar dat is niet waar Nederland zich op beroept, zodra de kunstwerken over de landsgrenzen passeren treedt met terugwerkende kracht de bekrachtigingsbeschikking van 14 februari 1947 in werking, waarna Nederland zijn eigendomsrechten op grond van artikel 3 van het KB E 133 geldend maakt.

---

30 Hoewel MP Balkenende in 2001 in het openbaar beloofde geen verjaring in te zullen roepen, betreft zich dat op zijn positie als eigenaar van de NK collectie. Een dergelijke uitspraak heeft geen werking op de rechtspraak.

31 Het gaat om de zaak van Goudstikker bij het Norton Simon museum; prof. mr. Wouter Veraart en prof. mr. Arthur Hartkamp, civilisten, verdedigde de positie van het Norton Simon museum tegenover Goudstikker, en stelde dat de Nederlandse Staat eigenaar was van het Cranach diptiek (NK collectie) toen hij het verkocht aan Stroganoff. A.F. Salomons verdedigde voor Goudstikker het standpunt dat de Staat der Nederlanden op internationale wetgeving niet anders dan houder kan zijn. Professoren H.C.F. Schoordijk, Peter A. Stein, A. Vranken en C.E. Drion gaan uit van het beroep dat Nederland doet op de nationale wetgeving, waardoor hij eigenaar is van de NK collectie.
https://cdn2.hubspot.net/hubfs/878449/Von_Saher_Order_on_MSJ.pdf zie van p. 11 en 13 tweede paragraaf.

32 The Inter Allied Declaration Against Acts of Dispossession 5 January 1943
<https://www.lootedartcommission.com/inter-allied-declaration>

- Dit besluit is strijdig met de grondwet: met deze besluiten onteigent de overheid zijn eigen burgers zonder enige vorm van compensatie.
- De claimant die verwachtte volgens het KB A6 en The Inter Allied Declaration Against Acts of Dispossession of January 5, 1943 in zijn eigendom te worden hersteld is nu door de nationale wetgeving gedwongen bij de Nederlandse Staat die zich als eigenaar heeft opgeworpen, een claim aanhangig te maken.³³
- De overheid heeft zich door het aanpassen van de nationale wetgeving eigenaar gemaakt van de teruggekeerde roofterkunst.
- Dit is waar staatssecretaris van der Ploeg bij de instelling van de restitutiecommissie op 16 november 2001 aan refereert als hij zegt *“de schijn van zelfverrijking”* te willen wegnemen.
- Tijdens het colloquium gehouden op 17 mei 2019 ter ere van het afscheid van Heikelien Verrijn Stuart als commissie lid, vertelde zij in haar afscheid speech dat ze in de 17 jaar werkzaam voor de restitutiecommissie nog steeds niet wist wat de rechtspositie van de Staat is ten aanzien van de NK collectie.
- Bij de bekendmaking in 2005 van de teruggave van 205 kunstwerken aan Goudstikker zei staatssecretaris Medy van der Laan tijdens de persconferentie: *“de commissie geeft ons een advies en als eigenaar der Staat der Nederlanden beslissen wij, dat wij dat advies graag willen volgen als eigenaar, wij zijn geen bestuursorgaan in deze.”*

EEN OPEN SECRET

HET IS EEN PUBLIEK GEHEIM DAT MUSEA EN PRIVE COLLECTIES GEROOFDE KUNST IN HUN BEZIT HEBBEN

Voor de Tweede Wereldoorlog waren de verhoudingen omgekeerd, de kunst en de kennis over kunst bevond zich voornamelijk in privébezit. De musea stelde in vergelijking niet veel voor. Goudstikker hield in 1935 op de Herengracht 485 een Rubens tentoonstelling ten bate van het Rijksmuseum. Ook de kunsthandelaren hielden hun verkoop tentoonstellingen in het Rijksmuseum. Op 29 juni 1939 bepaalde Hitler bij Posse's³⁴ aanstelling, dat zijn collectie voor Linz enkel en alleen uit privé verzamelingen 'samengesteld' zou worden. Het feit dat er niet een kunstwerk uit de Nederlandse musea is geroofd, wordt bevestigd door het feit dat alle teruggekeerde kunstwerken afkomstig zijn uit geroofd privébezit; dit geeft aan hoe schrijnend dit dossier is. Deze kunstwerken werden (zie bezwaar 6) ondergebracht in de NK collectie en vervolgens in langdurig bruikleen toegewezen aan de musea.

Bij de verkrijging brak een waar gevecht uit onder de museum directeuren wie welke kunstwerken toegewezen zou krijgen. Terwijl de overheid in 1947 kunstwerken uit de NK collectie aan de musea in langdurig bruikleen heeft gegeven, onder voorbehoud dat deze werken altijd te zien zouden zijn, veinsden de musea in 2005 geen idee te hebben over de omvang van de NK collectie. De kenmerken van een Open Secret, elk

³³ <http://yated.com/dutch-government-apologizes-for-wartime-complicity-with-nazis/>

³⁴ Dr. Hans Posse, (1879-1942) directeur van de Dresdner Galerie, werd 29 juni 1939 door Hitler aangesteld als zijn Beauftragter voor de collectie voor het museum dat in Linz gebouwd zou worden. Alles wat Posse wilde aankopen werd in overleg met Hitler besloten. Hitler had de eindkeuze.

museum weet wat zij van bepaalde collecties aan roofkunst in huis hebben, maar doen er het zwijgen toe. Gebrek aan historisch besef, verantwoordelijkheid en gebrek aan interesse in het eigen museum bestand, terwijl de NK bruikleen formulieren in het museum archief liggen en in het geval van het Bonnefanten museum het museum vol hangt met Italiaanse kunstwerken afkomstig uit de NK collectie, uit de geroofde en teruggekeerde collecties van Otto Lanz, Goudstikker, Gutmann en Koenigs, om vervolgens heftig en verontwaardigd te reageren (Alexander van Grevenstein, directeur van het Bonnefanten museum en andere museumdirecteuren³⁵) bij teruggave, geeft aan hoe het beleid van de overheid het museumwezen corrumpeert. De open secret, het wel weten, maar er over zwijgen heeft moeten wachten tot een tweede onderzoek "Museale Verwervingen" dat in 2013 grotendeels is afgerond.³⁶ Aan de data base wordt nog steeds toegevoegd.³⁷ De verantwoordelijkheid van de musea ten opzichte van roofkunst in hun museumbestand laat alles te wensen over, ook het onderzoek museale verwervingen laat alles te wensen over, want na de afronding zijn nog tal van kunstwerken aangetroffen die niet in de onderzoeken werden opgenomen, maar wat mag je verwachten als de overheid roofkunst uit de NK collectie aan dezelfde musea in langdurig bruikleen geeft? Wat mag je verwachten als er een bindend adviesprocedure in werking is gesteld waarvan het reglement het belang van de musea bevoorreed?

De Museum Vereniging directeur Siebe Weide, stelde op 5 januari 2009 bij de aankondiging van het tweede museum onderzoek voorop dat destijds voor de musea niet te achterhalen was waar de kunstwerken vandaan kwamen. "Musea handelden te goeder trouw, omdat ze niet wisten waar de aankopen vandaan kwamen" aldus Siebe Weide.³⁸ Met deze uitspraak neemt de heer Weide de musea in bescherming, niet omdat zij bescherming nodig hebben, maar om te voorkomen dat het onderzoek in verwijtbare sferen terecht komt. Bij haar aankopen zijn musea over het algemeen doordrongen van de herkomst, aangezien de herkomst medebepalend is voor de prijs. Historisch gezien treffen de musea wel degelijk blaam. Veel museum directeuren werden tijdens de bezetting verleid om van het saaie zorgen voor het cultureel erfgoed over te stappen naar het spannende verhandelen van, met succes overigens. Natuurlijk nooit iets van de eigen museum collectie, (er is niets uit het museum bestand geroofd) maar altijd van de collecties waar zij op de een of andere manier bij betrokken waren. Ook na de oorlog met de verdeling van de NK collectie onder de musea, kun je niet zeggen dat zij te goeder trouw waren, zij wisten heel goed dat deze werken afkomstig waren uit het teruggekeerde geroofde privébezit. Zij kenden de

---

35 Andere museum directeuren maakte aanmerkingen; Pieter Biesboer van het Frans Hals Museum, Dorothee Cannegieter, directeur van het Rijksmuseum Twenthe in Enschede, Jetteke Bolten-Rempt directeur van Museum de Lakenhal in Leiden.

36 <https://www.nrc.nl/nieuws/2009/01/06/kunstaankopen-na-1933-onderzocht-11664619-a295619>
<https://www.nrc.nl/nieuws/2009/01/06/groot-onderzoek-van-musea-naar-loodse-herkomst-collecties-11667992-a1059466>

<https://www.parool.nl/kunst-media/musea-onderzoeken-herkomst-collecties~bed986fa/>

37 <https://www.museumacquisitions.nl/nl/10/home/>

38 <https://www.parool.nl/kunst-media/musea-onderzoeken-herkomst-collecties~bed986fa/>

collecties waar de werken uit afkomstig waren en spraken hun voorkeur uit voor de verschillende kunstwerken. Bovendien is het indrukwekkend wat een museum directeur allemaal weet, het hoort bij zijn taak als museumdirecteur te weten waar de collecties en de collectioneers zijn, waar de bijzondere schilderijen zich bevinden, wanneer iets te krijgen valt, wie hij steeds moet opzoeken, wie hij te vriend moet houden, wie hij kan adviseren en dit in competitie met andere musea, voor het geval dat er ooit iets te schenken of aan te kopen valt. Dit was voor, in en na de bezetting en is nog steeds zo.

De Nederlandse Staat heeft zich na de oorlog in een positie gemanoeuvreerd, die hij krampachtig volhoudt maar niet verantwoorden kan. De opake situatie over de eigendom van de Staat komt voort uit de onteigening zonder enige compensatie³⁹. De regering was in die tijd onnipotent, een Wob verzoek, de gedachte dat hun beleid later gelezen en bekritiseert zou worden kwam niet in hun hiërarchisch denken op. Zoals L.J. van Wachem in de strafzaak SNK A.B. de Vries - B. Katz⁴⁰ getuigt: *“voor de gevonden collectie Gutmann waren 9 belanghebbenden [musea]. Toen zich voor deze collectie iemand meldde [Bernard Goodman], kreeg ik de opdracht te zeggen, dat er niets van deze collectie was gevonden.* De overheid heeft dit kille beleid in 2000 erkent en met het instellen van de restitutiecommissie willen helen, zodat alsnog teruggegeven kan worden. De restitutiecommissie adviseert over de eigendom van de Staat, tegenover de claimant die duidelijk moet maken dat zijn eigendom onder druk van het Naziregime verloren ging. De positie van de restitutiecommissie is vervangend aan de Staat geworden en heeft de rol van tegenstander tegenover de claimant aangenomen. De restitutiecommissie heeft de rol van de beslissende instantie die teruggeeft of niet, immers de minister neemt altijd het advies over en beslist overeenkomstig. In die wetenschap groeit de macht van de restitutiecommissie.

SAMENVATTING

HET TOEKOMSTIGE RESTITUTIE BELEID

De restitutiecommissie ontbreekt het aan geschiedkundig, en sociaal historisch inzicht. Enig inzicht en inlevingsvermogen hoe het toeging onder het Naziregime en hoe het na de oorlog toeging is bepalend, zou bepalend moeten zijn, voor het al dan niet toewijzen van claims. Hier faalt de restitutiecommissie al jaren jammerlijk. Bovendien is het een gemiste kans dat de rapporten over de behandelde zaken de extreme aspecten van het Naziregime niet weergeven. In feite behandelt de restitutiecommissie de zaken alsof zij in een vrije maatschappij onder een democratisch rechtssysteem hebben plaats gevonden, en niet tijdens de bezetting door een dictatuur van een vreemde mogendheid die racistische wetten had ontworpen en ze ook zo naleefden. De achtergrond, de oorlog, de Neurenberg racistische wetten, de opstelling van Nederland

---

39 Dit is tegen de grondwet

40 Archief Ministerie van Justitie Strafzaak SNK contra A.B. de Vries en B. Katz

na de oorlog, niets wordt meegenomen, er wordt slechts geprofiteerd van de nauwgezette en terdege voorbereide plunder en genocide.

Als er niemand in de restitutiecommissie zit die daar inzicht in heeft en daar uitleg aan kan geven, dan krijgt het belang van de Staat het overwicht en is de advisering uit balans, en houdt de Staat de kunst. De rechtsregels veranderen en voor de musea het publieke belang wegnemen en een ad hoc commissie voor appeal zaken creëren is niet zo moeilijk, dat zie ik nog wel gebeuren.

Maar het besef creëren hoe de commissieleden deze periode onder druk, naar wetgeving van de bezetter en vanuit de bezetter moeten beoordelen is een stuk lastiger, de laatste twintig jaar is dit niet gelukt.

Daarbij komt de vraag of Nederland door nationale wetgeving, door onteigening eigenaar is geworden van de NK Collectie en in die vraag ligt de volgende vraag besloten of de Nederlandse Staat dit anno 2020 nog zo wil handhaven, of dat hij dit nu kan loslaten en zich op het standpunt kan en wil stellen dat de Staat slechts houder is voor de rechtmatige/originale eigenaar. De Nederlandse Staat moet in ieder geval duidelijkheid over zijn rechtspositie geven.

VOORSTELLEN VOOR HET TOEKOMSTIG BELEID

1. Het instellen van een beroeps procedure. Een commissie van 12 of meer leden die ad-hoc in samenstelling van 7 leden is in te roepen.
2. Aanpassing van het reglement van de bindend adviesprocedure, het verwijderen van Artikel 3, lid e, f en g.
3. Duidelijkheid van de Nederlandse Staat over de juridische status van de NK collectie; met een uiteenzetting van de gronden waarop zij houden of de eigendom hebben.
4. Om echt recht te doen, zouden de NK kunstwerken die aan de Musea in langdurig bruikleen zijn uitgeleend, teruggehaald moeten worden en in afwachting van een claim in een neutraal depot gehouden en verzorgd moeten worden. Op die manier zijn de musea niet langer betrokken bij het restitutie dossier. De musea raken zo doordrongen van hun eigen collectie en zo zien zij wat geroofd was en aan de originelen - rechtmatige eigenaren behoorden en onterecht al die jaren in hun museum verbleef.
5. Tenzij, de bindend advies procedure opgeheven wordt, is dit ook de oplossing voor de geroofde kunstwerken in musea (niet zijnde van de Staat), of in privé collecties. Op het moment dat duidelijk is dat het om een object gaat dat onder druk van het Naziregime is geroofd waarvoor een claimant zich heeft gemeld, wordt het object in kwestie voor de gelijkwaardigheid van partijen, de equality of arms, uit

fairness⁴¹ en fairplay verwijderd. Zodra het kunstwerk zich op neutraal terrein bevindt (hetzelfde depot als waar de NK werken zich bevinden), is er gelijkwaardigheid van partijen. Het museum heeft het kunstwerk niet langer in huis en zal zijn verkrijging moeten verantwoorden, zoals de originele eigenaar de eigendom voor de roof van Hitler c.s. zal moeten aantonen.

De aanpassing van het regelement zie punt 2, moet dan wel doorgevoerd zijn.

ADDENDUM

De evaluatie commissie heeft de bal toegespeeld gekregen, zij moeten de brokstukken die zich de laatste 20 jaar hebben opgestapeld en sinds 1945 is gevormd opruimen.

Ten eerste wordt deze evaluatie commissie gevraagd te oordelen over het functioneren van de restitutiecommissie en of de claimanten rechtvaardigt zijn behandeld. Ten tweede hebben ze te oordelen over het beleid ingesteld in 2001 dat sindsdien door alle aanpassingen en rechtsregels is gewijzigd, waarbij de overheid terwijl afstand geboden was aantoonbaar een steeds grotere rol ingenomen. In 2011 heeft Ronny Naftaniel daarbij aan tafel gezeten. Dat ontlokte Dick H.M.N. Schonis (advocaat Goudstikker) de opmerking maar wat kunnen we doen Ronny zat aan tafel, met andere woorden het beleid is goedgekeurd. Waardoor we vaststelden dat het advies van de commissie door de overheid verbouwd was. De overheid, doet alsof hij een advies volgt, maar hij neemt in feite een eigen besluit.

Het schuurt en wringt overal, want willen deze evalueerders niet reëel zijn en zien dat de leden van de restitutiecommissie, zeker niet de eerste de besten, hun best hebben gedaan? Verkeren zij niet in een onmogelijke positie om recht te doen aan de claimants omdat zij dan het ingeslagen beleid van de restitutiecommissie (gestuurd door de overheid) moeten verwerpen.

Waarom zou een museum die de kijkgenogens van het museumbezoek en het publieke belang dient, meer rechten hebben dan de oorspronkelijke eigenaar wiens kunstbezit afhandig is gemaakt door Hitler c.s? Is dit niet een verwrongen zienswijze die niets, maar dan ook niets met rechtsherstel en restitutie en het verloren gaan van de eigendom onder druk van het Nazi-regime te maken heeft? Hoe reageert het museumwezen als deze rechtsregels worden teruggedraaid, als de musea geen enkel belang wordt toegekend in de vorm van een duistere rechtsregel zoals nu het geval is. Onderhuids zullen zij bijzonder razend zijn, en evenredig zullen zij publiekelijk razend zijn, vide de aankondiging van de evaluatie commissie die 11 maart 2020 op Nieuwsuur werd uitgezonden⁴²; Ralph Keuning, directeur van Museum de Fundatie die het Semmel schilderij in het Nijenhuis volgens zijn zienswijze terecht als museumbezit opeist, terwijl hij in mijn ogen het schilderij niet moet willen hebben en het aan Semmel zijn erfgenamen hoort terug te geven. Met andere woorden de musea zullen niet coöperatief zijn. Waar laat dat de evaluerende strijders? Gaan zij in der minne schikken, draaien zij het beleid terug, wijzen zij Nederland terecht? Gaan zij mijn grootvaders zaak

---

41 Fairness - onpartijdige en rechtvaardige behandeling of gedrag zonder vriendjespolitiek of discriminatie.

42 https://www.npostart.nl/nieuwsuur/11-03-2020/VPWON_1310734 start op 30.39

weer openbreken? Wat gaan zij besluiten over de NK collectie? Wat over de bindend adviesprocedure? Waarom hebben zij maar tot oktober 2020 tijd om recht te zetten wat in 75 jaar is fout gegaan? Is het niet aan de overheid zelf, om zijn eigen rechtspositie onder de loep te nemen en de beleidsregels recht te zetten?

Deze evaluerende staan voor een onmenselijke taak in een groeiende antisemitische samenleving. Bij het besluit van de minister met de vraag aan de Raad voor Cultuur om dit zo in te stellen kunnen vraagtekens geplaatst worden. De overheid laat het aan anderen over - waar het faalt in zijn beleid - dit beleid te corrigeren. Met een vraag of het huidige beleid gecorrigeerd moet worden, leunt hij op de aanname dat zijn beleid eventueel niet gecorrigeerd hoeft te worden. Recentelijk heeft de Nederlandse Staat zijn medeplichtigheid aan het Naziregime toegegeven, en zijn verontschuldigingen aangeboden⁴³ Na de erkenning van fouten is het tijd voor het repareren van die fouten.

---

43 <http://yated.com/dutch-government-apologizes-for-wartime-complicity-with-nazis/>